

Protokoll i sak 1049/2018

for

Boligtvistnemnda

Dato: 9. mai 2019

Saken gjelder: Diverse reklamasjoner på utført arbeid.

1. Sakens faktiske sider

Partene inngår 4. februar 2016 «Kontrakt om kjøp av bolig eller fritidsbolig som ikke er fullført», basert på Byggblankett 3427.

Vedlegg B1 til avtalen er en Leveringsbeskrivelse datert den 21. januar 2016. Avtalen gjelder kjøp av halvparten av en tomannsbolig på et prosjekt som av fem tomannsboliger. Vederlaget er i pkt. 5.1 oppgitt til kr. 2 090 000, hvorav vederlaget for tomt utgjør kr 250 760. Hele vederlaget skal innbetales til entreprenøren senest ved overtagelsen som er avtalt til 450 kalenderdager etter at forbehold er bortfalt og forbrukeren har stilt sikkerhet. Finansieringsbeviset ble fremlagt den 16. juni 2016.

I avtalens pkt. 17 «Særlige bestemmelser» er det avtalt at det skal avholdes en delovertagelse før forbrukeren starter på sine egeninnsatsarbeider og at forbrukeren er ansvarlig for tildekking av alle overflater før han starter maler-, tapetser- og flisarbeider etc. Denne teksten er også inntatt i leveringsbeskrivelsens side 10.

Videre fremkommer det i leveringsbeskrivelsen på side 5 at alle innvendige overflater leveres med en utførelse/innvendig overflate i henhold til Byggdetaljblad 520.008 (2009) Toleranseklasse 3 (C) i NS 3420. Det opplyses også om at uttørking og fare for sprekker i trebaserte materialer. Evt. målinger skal derfor skje ved overtagelsen. Leveransebeskrivelsen oppgir at alle vegger og himlinger leveres med 12 mm grunnede Hunton/MDF plater.

Den 14. april 2016 ble det holdt et bestillingsmøte hvor partene gikk igjennom leveringsbeskrivelsen, kontrakten og tegninger og forbrukeren kom med ønsker om endringer. På dette møtet ble det fylt ut en sjekklister hvor det bla. står at «Om forbrukeren ønsker tapet eller strie + maling på vegg, så leveres så leveres Trefiberplater for dette på veggene. Disse platene er eit trebasert materiale som beveger seg i tråd med luftfuktighet. Om forbrukeren bare skal male vegger (uten strie/tapet) så anbefales gipsplater. Dei beveger seg mindre og det er da mindre fare for at det oppstår riss i malinga».

Videre står det at dersom forbrukeren blir forsinket med sine egeninnsatsarbeider, har entreprenøren rett til forlenget byggetid og renter på byggelånet.

Det ble samtidig inngått en endringsavtale hvor det ble avtalt at det skal leveres «Walls 2 Paint» veggplater på en del av veggene og at det skal leveres gipsplater i alle himlinger. Forbrukeren skal utføre sparkling og maling samt en del av sluttmonteringen som egeninnsats. Det fremkommer også av endringsavtalen at det skal holdes en midlertidig

produktet avvises på det mest bestemte. Tvert imot har forbrukeren foretatt en endring basert på entreprenørens klare anbefaling.

Når det gjelder anførselen om at det er avholdt en midlertidig overtagelse fastholdes det å så ikke er tilfelle. Forbrukeren møtte en representant fra entreprenøren utenfor boligen den 27. mars 2017 og fikk oppgitt koden til ytterdøren slik at hun fikk tilgang til boligen. Deretter dro entreprenøren og det ble følgelig ikke gjennomført noen midlertidig overtagelse av boligen og heller ikke skrevet protokoll. Entreprenørens forklaring om at det ikke ble skrevet protokoll fordi det ikke ble påvist noen mangler avvises. Advokaten avviser også at forbrukeren har mottatt det standard informasjonsskrivet som entreprenøren anfører at er utlevert. Entreprenøren har bevisbyrden, men har ikke fremlagt noen form for bevis vedrørende dette forholdet.

Når det gjelder overflater og mangelfull montering av «Walls 2 Paint» platene fastholder forbrukerens advokat som tidligere anført at det er reklamert i tide og at de påviste avvikene er dokumentert av to uavhengige takstmenn. Det foreligger derfor mangler jf. buofl § 25, som entreprenøren faktisk har bekreftet at han skal utbedre. Så langt er utbedringsarbeidet mangelfullt og forbrukeren krever derfor prisavslag jf. buofl § 33 på kr 73 900.

I tilsvaret den 25. juni 2018 gjentar forbrukerens advokat tidligere fremsatt anførsler og fastholder kravet om prisavslag på kr 73 900.

2.2.3 Nemndas synspunkter

Forbrukeren krever prisavslag på kr 73 900 for oppretting av skjevheter (overflate- og loddavvik) samt demontering og remontering av feil monterte veggplater. Entreprenøren har avvist kravet da han anfører at veggplatene er montert i henhold til monteringsanvisningen og det er ikke dokumentert overflate- og loddavvik. Entreprenøren anfører også at reklamasjonen er for sent fremsatt fordi overflatene ble delovertatt før forbrukeren startet sine egeninnsatsarbeider.

(1) Nemnda vil først se på entreprenørens anførsel om at overflatene er delovertatt og at det derfor er reklamert for sent. Etter nemndas syn er det på det rene at det ikke ble foretatt noen delovertagelse, men en bare en besiktigelse av boligen.

Spørsmålet er da hvilke forpliktelser som påhviler forbrukeren ved en slik besiktigelse og om «*Viktig informasjonen innen fagområdet Maling/tapet/gulvleggerarbeider*» som entreprenøren ga til forbrukeren i forbindelse med besiktigelsen, har noen slik betydning.

(2) Når det gjelder spørsmålet om entreprenøren rådet forbrukeren til å velge «Walls 2 Paint» veggplater til erstatning for 12 mm grunnede Hunton/MDF plater, finner nemnda at dette ikke er avgjørende for tvistepunktet og tar derfor ikke standpunkt til forbrukerens påstand.

(3) Nemnda vil så ta stilling til om utførelsen er mangelfull.

Nemnda finner det vanskelig å ta stilling til om det foreligger overflate- og loddavvik ut i fra de målingene som er utført. Det som imidlertid er avgjørende er at forbrukeren den 18. oktober 2017 fem dager etter overtagelsen, oversender entreprenøren en rapport (s. 95) hvor det dokumenteres utførelsesfeil ved at det ikke er montert horisontale spikerslag slik som beskrevet i monteringsanvisningen. Her står det at «*Platene monteres på godt avrettet stenderverk med nøyaktig c/c 600 mm. [...] Det skal monteres horisontale spikerslag/losholter på c/c 800 mm ved montering på vertikale stendere*». Nemnda viser også

til den fotodokumentasjonen som forbrukerens advokat har vedlagt tilsvaret den 9. mai 2018. Her fremkommer det tydelig at horisontale spikerslag/losholter mangler. Fuktinnhold og temperatur i boligen ved montering kan føre til svelling og utbuling av sponplatene, men det er etter nemndas syn sannsynlighetsovervekt for at manglende horisontale spikerslag er årsak til avvikene og oppsprekkingen. Entreprenøren har derfor ikke utført arbeidet «*på fagleg godt vis*», jf. buofl § 7 og det foreligger en mangel etter buofl § 25. Entreprenøren har avvist mangelen og derved mistet sin rett til utbedring og forbrukerne har derfor krav på prisavslag jf. buofl § 33 andre ledd som også skal inkludere kostnader til konstatering av mangelen, jf. buofl § 32 fjerde ledd.

(4) Nemnda vil så ta stilling til om entreprenøren er fratatt sin rett til utbedring.

Forbrukeren reklamerer før oppstart av malerarbeidene, men entreprenøren avviser mangelen og mister derved sin rett til utbedring. Forbrukerne har derfor krav på prisavslag jf. buofl § 33 andre ledd som også skal inkludere kostnader til konstatering av mangelen, jf. buofl § 32 fjerde ledd.

Konklusjon: Forbrukerne får medhold og entreprenøren skal betale kr 73 900.

2.3 Mangler ved gipsplatehimlingene.

2.3.1 Partenes anførsler

Entreprenøren har i hovedtrekk de samme anførslene her som for «Walls 2 Paint» veggplatene i pkt. 2.2.2 inntatt ovenfor. Reklamasjonen som gjelder feil montering av gipsplater i himlinger, ble også fremsatt samtidig med veggplatene. Etter entreprenørens oppfatning er montering av gipsplatene i himling utført i henhold til monteringsanvisningen fra plateprodusenten som han viser til i en e-post til forbrukeren den 11. mai 2017 og det foreligger derfor ikke noen mangel. Det er heller ikke påvist overflateavvik utover avtalt toleranse. Uansett er det reklamert for sent.

I tilsvaret den 5. juni 2018 og den 17. august 2018 har entreprenøren i hovedtrekk de samme anførslene som for «Walls 2 Paint» veggplatene i pkt. 2.2.2 inntatt ovenfor og gjentar tidligere fremsatte anførsler og fastholder et reklamasjonen skal avvises.

Forbrukeren har i hovedtrekk også de samme anførslene til dette tvistepunktet som for «Walls 2 Paint» veggplatene i pkt. 2.2.2 inntatt ovenfor. Når det gjelder dette tvistepunktet spesielt, anfører forbrukeren at en takstmann som hun hadde med på overtagelsesbefaringen i sin rapport konkluderer med at gipsplatene i himlingene er feil montert på grunn av at lektaavstand er c/c 600 mm og ikke c/c 300 mm slik som anbefalt i NBI Byggdetaljblad 543.204.

I tilsvaret den 9. mai 2018 har forbrukeren i hovedtrekk de samme anførslene som for «Walls 2 Paint» veggplatene i pkt. 2.2.2 inntatt ovenfor og gjentar tidligere fremsatte anførsler og fastholder kravet om prisavslag.

I et siste tilsvaret den 25. juni 2018 gjentas også tidligere anførsler og det understrekes at boligen aldri ble delovertatt til egeninnsats. Dette er en påstand som entreprenøren må bevise. Kravet om prisavslag på kr 46 884 fastholdes.

2.3.2 Nemndas synspunkter

Forbrukerne krever prisavslag på kr 46 884 for oppretting av skjevheter (overflateavvik) samt demontering og remontering av feil monterte gipsplater i himling. Entreprenøren har avvist kravet da han anfører at gipsplatene er montert i henhold til monteringsanvisningen og det er ikke dokumentert overflateavvik. Entreprenøren anfører også at reklamasjonen er for sent fremsatt.

Nemnda viser til pkt. 2.2.3 (1) ovenfor når det gjelder anførselen om at forbrukeren har delovertatt og derfor reklamert for sent og kommer til samme konklusjon. Videre viser nemnda til pkt. 2.2.3 (3) og finner det også her vanskelig å ta stilling til om det foreligger overflate- og loddavvik ut i fra de målingene som er utført. Det som imidlertid er avgjørende er informasjonen i pkt. 5.5 i «*Håndbok teknisk informasjon – Gipsplatekonstruksjoner*». Her står det bla. under overskriften «*Himlinger - Generell platemontering*»:

«Anbefalt c/c avstand mellom spikerslagene er 400 mm ved montering på tvers og 300 mm ved langsgående montering. Det kan benyttes c/c avstand på 600 mm i begge tilfeller, men da med fare for nedbøyning mellom spikerslagene hvis det ikke er sikret tilstrekkelig tørt innemiljø.....»

Nemnda viser også til fotodokumentasjonen vedlagt tilsvaret fra forbrukerens advokat den 9. mai 2018. Her fremkommer det at senteravstand for spikerslag i skråhimlingen mest sannsynligvis er 600 mm mens den i horisontale himlinger i øvrige rom er 300 mm. Etter nemndas syn er det sannsynlighetsovervekt for at for stor senteravstand er årsak til overflateavvikene i stue med skråhimling. Entreprenøren har derfor ikke utført arbeidet «*på fagleg godt vis*», jf. buofl § 7 og det foreligger en mangel etter buofl § 25. Entreprenøren har avvist mangelen og derved mistet sin rett til utbedring og forbrukerne har derfor krav på prisavslag jf. buofl § 33 andre ledd som også skal inkludere kostnader til konstatering av mangelen, jf. buofl § 32 fjerde ledd.

Konklusjon: Forbrukerne får medhold entreprenøren skal betale kr 46 884.

2.4 Krav om å få dekket utgifter til faglig bistand

2.4.1 Partenes anførsler

Forbrukeren krever å få dekket utgifter han har hatt til faglig bistand med kr 24 391. Entreprenøren har avvist kravet.

2.4.2 Nemndas synspunkter

Det følger av buofl § 32 fjerde ledd andre setning at entreprenøren skal bære utgifter til «*konstatering av mangelen*». Da forbrukeren får medhold i sitt krav om prisavslag på grunn av mangler ved vegg- og himlingsplatene har slik bistand ikke vært unødvendig. Forbrukeren får derfor medhold i sitt krav om å få dekket utgifter til faglig bistand med kr 24 391.

Konklusjon: Forbrukerne får medhold og entreprenøren skal dekke utgifter til faglig bistand med kr 24 391.

2.5 Ventilasjonsanlegget

2.5.1 Partenes anførsler

Forbrukeren holdt ved overtagelsen tilbake kr 12 500 fordi ventilasjonsanlegget ikke var satt i drift på grunn av at støvende arbeider ikke var ferdige. Deretter har forbrukeren anført at det også mangler innregulering av ventilasjonsanlegget og hun derfor fortsatt holder fortsatt tilbake kr 12 500. Entreprenøren har avvist kravet og krever beløpet utbetalt da det ikke er krav om innregulering av mindre ventilasjonsanlegg i boliger. Forbrukeren har fått utlevert og

gjennomgått FDV dokumentasjonen for ventilasjonsanlegget som beskriver hvordan dette skal settes i drift. Entreprenøren tilbyr allikevel å foreta en ny gjennomgang av oppstart av ventilasjonsanlegget.

2.5.2 Nemndas synspunkter

TEK10 har ingen krav til innregulering av ventilasjonsanlegg som betjener en boenhet utover at minstekrav til luftmengde i rom for varig opphold skal tilfredsstilles slik som beskrevet i § 13-2. Heller ikke i andre relevante referanser finner nemnda slike krav til innregulering av ventilasjonsanlegg. Nemnda forutsetter at forbrukeren har fått utlevert og gjennomgått FDV dokumentasjon for ventilasjonsanlegget og at det er tilstrekkelig for å kunne starte og betjene anlegget. Entreprenøren skal derfor få utbetalt kr 12 500 som forbrukeren holder tilbake.

Konklusjon: Entreprenøren får medhold og forbrukeren skal utbetale kr 12 500.

2.6 Utekran.

2.6.1 Partenes anførsler

Forbrukeren spør ved overtagelsen om «*løsningen for utekrana er ok*» og i tråd med TEK10 § 15-6. Hun holder tilbake kr 18 750 inntil forholdet er avklart og evt. utbedret. Entreprenøren avviser reklamasjonen og får bekreftet av rørleggeren at utekrana er montert slik at den tilfredsstiller kravene i TEK10 § 15-6. Utekranen har en kobling/skjøt inne i en innvendig vegg hvor det er montert en inspeksjonsluke og plassert en vannstoppfølter. Ved en evt. lekkasje vil vanntilførselen stoppes.

2.6.2 Nemndas synspunkter

Nemnda viser til TEK10 § 15-6 «Innvendig vanninstallasjon» hvor det i 2. ledd pkt. b står at følgende minst skal være oppfylt:

«Det skal legges til rette for enkelt vedlikehold av vanninstallasjon. Vanninstallasjonen skal være lett utskiftbar. Lekkasje skal kunne oppdages enkelt og ikke føre til skade på installasjon og bygningsdel. Det skal være tilfredsstillende avstengningsmulighet. Stoppekran skal være lett tilgjengelig og merket».

I veiledningen til annet ledd bokstav b står det bla.:

«Ved prosjektering og utførelse av vanninstallasjon må det legges til rette for fremtidig vedlikehold og utskifting av installasjonen. Det gjelder særlig for ledninger som ligger skjult i bygningskroppen....»

Vannskadesikre installasjonsmetoder kan bla. være plassering av rør i skap eller innredning, men slik at lekkasjer synliggjøres og stoppes.

Etter nemndas syn er kravet i TEK10 § 15-6 oppfylt ved at det er montert inspeksjonsluke og vannstoppfølter. Entreprenøren får derfor medhold og forbrukerne skal utbetale kr 18 750.

Konklusjon: Entreprenøren får medhold og forbrukeren skal utbetale kr 18 750.

2.7 Kjøkkenmontasje.

2.7.1 Partenes anførsler

Forbrukeren påpeker ved overtagelsen at kjøkkeninnredningen ble montert av entreprenøren før hun startet sin egeninnsats og at dette har ført til plunder og heft for malerarbeidene. Hun holder derfor tilbake kr 6 250. Entreprenøren avviser reklamasjonen fordi han anfører at forbruker har brukt betydelig lengre tid på egeninnsatsen enn det som var avtalt. For å kunne

overlevere boligen til avtalt tid, hadde ikke entreprenøren noe annet valg enn å montere kjøkkeninnredningen før forbrukeren startet malerarbeidene på kjøkkenet.

2.7.2 Nemndas synspunkter

Forbrukeren har ikke fremlagt dokumentasjon på at hun har hatt utgifter til plunder og heft i forbindelse med at malerarbeidene på kjøkkenet måtte utføres etter at kjøkkeninnredningen var montert. Nemnda finner det allikevel sannsynlig at forbrukeren har hatt slike utgifter og setter beløpet skjønnsmessig til kr 3 000.

Konklusjon: Entreprenøren får delvis medhold og forbrukeren skal utbetale kr 3 250.

3. Konklusjoner

- Entreprenøren får ikke medhold og skal innrømme forbrukeren et prisavslag på kr 73 900 på grunn av manglende horisontale spikerslag i vegger.
- Entreprenøren får ikke medhold og skal innrømme forbrukeren et prisavslag på kr 46 884 på grunn av feil monterte gipsplater i himling.
- Forbrukerne får medhold og entreprenøren skal dekke utgifter til faglig bistand med kr 24 391.
- Entreprenøren får medhold og forbrukeren skal utbetale kr 12 500 fordi det ikke er mangler innregulering av ventilasjonsanlegget.
- Entreprenøren får medhold og forbrukeren skal utbetale kr 18 750 fordi det ikke er mangler ved utekrana.
- Entreprenøren får delvis medhold og forbrukeren skal utbetale kr 3 250 på grunn av plunder og heft i forbindelse med malerarbeidene på kjøkkenet.

overtagelse før egeninnsatsarbeidene starter og at det er avsatt 5 uker til dette arbeidet. Nemnda vil bemerke at endringsavtalen ikke er undertegnet av noen av partene.

Entreprenøren anfører at det ble holdt midlertidig overtagelse hvor forbrukeren møtte med fagkyndig den 23. mars 2018. Fordi forbrukeren ikke hadde noen merknader så det ble det ikke skrevet protokoll, men forbrukeren fikk overlevert informasjonsskjemaet «*Viktig informasjon om egeninnsats innen fagområdet Maling/tapet/gulvleggerarbeider*». Deretter startet forbrukeren sin egeninnsats med sparkling og maling av himlinger samt veggplater etter at entreprenøren hadde utført noen mindre utbedringsarbeider.

Den 4. mai 2017 reklamerer forbrukeren første gang på feilmontering av «Walls 2 Paint» veggplater i gangen og det største soverommet, feil montering av gipsplater i himlinger og store ujevnheter på veggplater montert i stue/kjøkken og minste soverom.

Entreprenøren svarer dagen etter «*Dette må vi berre få fiksa skikkeleg med ein gong*». Han skriver også at han ikke tar sjansen på å montere plater som ikke er tilstrekkelig akklimatisert og har derfor hentet nye plater fra lager som vil bli montert i soverommet neste uke.

Den 11. mai 2017 sender forbrukeren en ny e-post til entreprenøren og purrer fordi de reklamerte forholdene ikke er utbedret. Hun varsler samtidig om at hun vil få en egen håndverker til å rette manglene og kreve kostnadene dekket av entreprenøren. Hun vil også kreve dagmulkt ved en evt. forsinkelse.

Entreprenøren svarer samme dag at det etter hans oppfatning er enighet om hvordan utbedring av manglene skal utføres. Når det gjelder montering av gipsplatene i himling, påpeker entreprenøren at han har fulgt monteringsanvisningen fra plateprodusenten og at det derfor ikke foreligger noen mangel ved monteringen.

Den 22. mai 2017 sender forbrukeren enda en e-post til entreprenøren hvor hun påpeker at det nå har gått over fire uker uten at manglene er utbedret. Hun avviser at det var enighet om hvordan utbedringene skal foretas. I tillegg reklamerer hun på beslag over inngangspartiet og at inngangsdøren ikke den hun har bestilt.

Dagen etter svarer entreprenøren at veggene er rettet og foreslår en befaring med forbrukeren for å se om det er mer som eventuelt skal utbedres.

Den 26. juni 2017 reklamerer forbrukeren på nytt i en e-post til entreprenøren vedlagt en rapport som Norconsult har utarbeidet den 9. juni 2017 etter en befaring i boligen den 2. juni 2017. I rapporten som har foto som dokumentasjon, konkluderes det at vegg- og himlinger har 10 overflateavvik utover kravene i NS 3420 tabell 33. Forbrukeren krever at entreprenøren utbedrer avvikene, redegjør for hvordan utbedringene er utført og deretter utfører sparkel- og malerarbeider. Hun etterlyser også dokumentasjon på at «Walls 2 Paint» platene er riktig montert da rapporten avdekker flere avvik. Hun anfører også at platene ikke har ligget i boligen i tre døgn før de ble montert og at noen plateskjøte ikke er limt slik som beskrevet i monteringsanvisningen. Den forsinkelsen som har oppstått skyldes de påpekte manglene og ikke hennes egeninnsatsarbeider.

I klagen for nemnda skriver entreprenøren at måleresultatene i rapporten som var utarbeidet av en profesjonell takstmann, ved første øyekast så ut som unaturlig store avvik. Han valgte derfor å foreta egne synfaringer og å utføre egne målinger på de omtalte 10 punktene. Målinger ble utført med rettholt på 0,25 m, 1,0 m og 2 m med knaster og målekile slik som

beskrevet i NS 3420. Målingene viste at det ikke forelå avvik ut over avtalte toleranser. Det viste seg at rapport fra Norconsult hadde lagt feil tolleranseklasse til grunn og derfor var feil på samtlige 10 punkter. Ingen av Norconsults målinger var utført med rettholt med knaster og målekile slik som beskrevet i NS 3420. Entreprenøren foretok også en kontroll av skjøtene på «Walls 2 Paint» platene, men fant ikke større riss i skjøtene enn det man må regne med på slike sponplater. Der var heller ikke svanker og buler på veggene i det store soverommet som tilsa at det var grunnlag for å starte omfattende rivearbeider.

Entreprenøren avviser reklamasjonen i et brev til forbrukeren den 3. juli 2017. Han påpeker at det ikke foreligger noen mangel samt at det er reklamert for sent fordi alle overflater ble overtatt av forbrukeren for oppstart av egeninnsatsarbeidene den 27. mars 2017. Samtidig fastholder han kravet om fristforlengelse fordi forsinkelsen er forbrukerens ansvar.

Den 18. august 2017 mottar entreprenøren et brev fra forbrukerens advokat vedlagt et notat fra Norconsult. I notatet innrømmer Norconsult at målingene ikke er utført slik som beskrevet i NS 3420 og at nye målinger derfor tilbys utført. Like fullt fastholdes det at avvikene er for store. Advokaten avviser at forbrukeren har reklamert for sent og anfører også at vilkårene for entreprenørens krav om tilleggsfrist, jf. buofl § 11, ikke er oppfylt.

Entreprenøren svarer forbrukeren den 29. august 2017 og fastholder at det er reklamert for sent samt at overflatene ikke har avvik utover avtalte toleranser. Når det gjelder spørsmålet om fristforlengelse, gir entreprenøren forbrukeren 14 dager fra den 30. august 2017 til å ferdigstille egeninnsatsarbeidene som han på dette tidspunktet hadde brukt 20 uker på. Deretter vil entreprenøren uten ytterligere varsel, starte sine sluttarbeider og innkalle forbrukeren til overtagelsesforretning når disse arbeidene er avsluttet.

Forbrukerens advokat avviser i en e-post den 5. september 2017 at forbrukeren hadde med en fagkyndig person på «overtagelsen» før egeninnsatsen startet og at forbrukeren har godkjent overflatene og at dette skulle medføre at hun har mistet sin reklamasjonsrett. I alle tilfeller anfører advokaten at entreprenøren har opptrådt grovt uaktsomt og dermed ikke kan påberope seg at det er reklamert for sent. Advokaten varsler om at forbrukeren nå vil stanse videre egeninnsatsarbeid. Dersom entreprenøren skal påberope seg at egeninnsatsen medfører rettighetstap for forbrukeren, må de forhold det er reklamert over avklares før arbeidet kan fortsette. I den forbindelse gjentar advokaten at det bør gjennomføres en felles synfaring hvor partene forsøker å etablere enighet om reklamasjonspunktene. Når det gjelder entreprenørens frist for ferdigstillelse etter egeninnsatsen og om han skulle starte slutføring av sine arbeider som varslet, vil dette måtte skje for entreprenørens egen risiko og regning. Advokaten understreker at det også vil få konsekvenser for det økonomiske oppgjøret og at forbrukeren vil måtte holde tilbake kjøpesummen fordi omfanget av feil og mangler antas å medføre en betydelig rettingskostnad.

Entreprenøren svarer samme dag at det ikke er grunnlag for noen ny synfaring. Samtidig fastholder han tidligere fremsatte anførsler.

Den 6. oktober 2017 sender entreprenøren «*Innkalling til overtagelsesforretning*» til forbrukeren. Det varsles her om at overtakelsesforretningen vil finne sted den 13. oktober 2017 kl. 08:30. Vedlagt innkallingen er faktura med forfall den 13. oktober 2017, på hele vederlaget som inkludert endringer utgjør kr 2 095 700.

Leiligheten ble ved overtagelsen gjennomgått av forbrukerens takstmann som benyttet rettholt og laser, men det ble ikke påvist og notert avvik på overflater (vegger, gulv og himling) som var større enn avtalt toleranser. Det er dog tatt forbehold i protokollen når det gjelder innfesting og planhet himlinger og at man kan liste himlingene tilfredsstillende, samt montere skyvedørsgarderobe på stort soverom. Videre er det notert at montasjen av «Walls 2 Paint» ikke er avklart. Protokollen ble signert av begge parter og det fremkommer at forbrukeren holder tilbake kr 200 000 «for ovenstående» som entreprenøren anfører at han i stor grad tolket til å være på grunn av at garasjen etter forbrukerens ønske ikke ble overlevert den dagen, men først den 23. oktober 2017.

Den 18. oktober 2017 skriver den takstmannen som forbrukeren hadde med på overtagelsesbefaringen en rapport vedr. «Walls 2 Paint» platene og innfesting og planhet av himlinger i stue/kjøkken. Rapporten som sendes til entreprenøren den 20. oktober 2017, konkluderer med at gipsplatene i himlingene er feil montert på grunn av at lektaavstand er c/c 600 mm og ikke c/c 300 mm slik som anbefalt i NBI Byggdetaljblad 543.204. Videre konkluderes det med at «Walls 2 Paint» plater på soverom er feil montert. Entreprenøren svarer forbrukeren den 1. november 2017 og fastholder at forbrukeren har reklamert for sent reklamert samtidig som han avviser at det har vært realitetsdrøftelser knyttet til de reklamerte forholdene. Faglig kommenterer entreprenøren hvert enkelt punkt i overtagelsesprotokollen og fastholder at reklamasjonene skal avvises slik som tidligere anført. Avslutningsvis ber han om at utestående beløp på kr 200 000 innbetales snarest.

Den 8. desember 2017 mottar entreprenøren et nytt brev fra forbrukerens advokat vedlagt en ny rapport fra den samme takstmannen som deltok ved overtagelsen. Takstmannen er ikke enig i entreprenørens avvisning og fastholder at det foreligger mangler som tidligere anført. Kostnader til utbedring av disse manglene har han kalkulert til kr 189 534 som advokaten krever i prisavslag. I tillegg kommer utgifter til to takstmenn for å konstatere manglene på til sammen kr 24 391. Totalt kr 213 925. Advokaten skriver også at forbrukeren vil måtte vurdere hvorvidt montering av kjøkken før ferdigstilling av egeninnsatsen har påført ham et økonomisk tap som kan kreves erstattet utover det beløpet som fremkommer av takstmannens kalkulasjon og om det eventuelt foreligger grunnlag for å kreve dagmulkt som følge av denne forsinkelsen. Det er også noen uklarheter i forhold til mangler ved garasjen som advokaten anfører at entreprenøren har erkjent og det holdes derfor tilbake kr 25 000 inntil disse manglene er utbedret. Forbrukeren ønsker imidlertid å forsøke å løse denne saken i minnelighet og foreslår derfor at partene enes om et prisavslag på kr 200 000 tilsvarende det tilbakeholdte beløpet som fullt og endelig oppgjør i saken. Denne løsningen omhandler som nevnt ovenfor, ikke forholdet i tilknytning til garasjen hvor utbetaling av kr 25 000 vil bli gjort ved utbedring som nevnt.

Entreprenøren gjentar sine tidligere fremsatte anførsler og avviser på nytt kravet om prisavslag i et brev til forbrukeren den 17. desember 2017. Han fastholder kravet om at forbrukeren innbetaler kr 200 000 tillagt forsinkelsesrenter.

I nok et nytt brev fra forbrukerens advokat til entreprenøren den 15. mars 2018 er det vedlagt en revidert oversikt fra takstmannen over kostnader for retting av mangler etter at garasjen ble overtatt. Advokaten skriver at forbrukeren nå har revet vegger og himling på soverom og at det da ble avdekket mangler som forbrukeren tidligere har reklamert på, men som entreprenøren har avvist. Det er vedlagt foto som dokumentasjon. Av det opprinnelige beløpet på kr 213 925 skal det gjøres et fradrag på kr 31 250 for krav knyttet til garasjen. Forbrukeren vil derfor utbetale kr 17 325 (31 250 – 13 925) av de kr 200 000 hun har holdt tilbake og anser dermed saken for avsluttet.

Partene kommer ikke til enighet og entreprenøren sender derfor klage til Boligtvistnemnda den 26. mars 2018 med krav om at forbrukeren innbetaler kr 200 000 tillagt forsinkelsesrenter.

Forbrukerens advokat gir tilsvaret den 9. mai 2018. Innholdet i tilsvaret er i hovedsak inntatt nedenfor under «Sakens rettslige sider».

Entreprenøren gir tilsvaret 5. juni 2018. Innholdet i tilsvaret er i hovedsak inntatt nedenfor under «Sakens rettslige sider».

Forbrukerens advokat gir et siste tilsvaret den 25. juni 2018. Innholdet i tilsvaret er i hovedsak inntatt nedenfor under «Sakens rettslige sider».

Entreprenøren gir tilsvaret 17. august 2018. Innholdet i tilsvaret er i hovedsak inntatt nedenfor under «Sakens rettslige sider».

2. Sakens rettslige sider

2.1 Innledning

Partene inngår 4. februar 2016 avtale om kjøp av halvparten av en tomannsbolig under oppføring. Det forutsettes av Bustadoppføringslova gjelder.

Overtagelsen er avtalt til 450 kalenderdager etter at forbehold er bortfalt og forbrukeren har stilt sikkerhet. Finansieringsbeviset ble fremlagt den 16. juni 2016. I avtalens pkt. 17 «*Særlige bestemmelser*» er det avtalt at det skal avholdes en delovertagelse før forbrukeren starter på sine egeninnsatsarbeider. Denne teksten er også inntatt i leveringsbeskrivelsens side 10 som er vedlegg B til avtalen. I leveringsbeskrivelsen på side 5 står det at alle innvendige ferdige overflater leveres i henhold til anbefalte toleransekrav i Byggdetaljblad 520.008 (2009), toleranseklasse 3 (C) i NS 3420. Det opplyses også om at uttørking og kan føre til sprekker i trebaserte materialer og at evt. målinger skal skje ved overtagelsen. Leveringsbeskrivelsen oppgir at alle vegger og himlinger leveres med 12 mm grunnede Hunton/MDF plater. Forbrukeren skal selv sparkle og male veggene og blir derfor rådet av entreprenøren til å bestille gipsplater, men velger «Walls 2 Paint» veggplater på noen av veggene. Hun bestiller gipsplater i alle himlinger. Det fremkommer av endringsavtalen at det er avsatt fem uker til egeninnsatsen. Nemnda vil bemerke at endringsavtalen ikke er undertegnet av noen av partene. Entreprenøren anfører at det ble holdt midlertidig overtagelse hvor forbrukeren møtte med en fagkyndig den 23. mars 2017. Fordi forbrukeren ikke hadde noen merknader så det ble det ikke skrevet protokoll, men forbrukeren fikk overlevert informasjonsskjemaet «*Viktig informasjon om egeninnsats innen fagområdet Maling/tapet/gulvleggerarbeider*» hvor opplyses spesielt om at «*Når overflatebehandlingen har startet, har du akseptert underlaget som tilfredsstillende eller godt nok og i den grad «feil/mangler» kan føres tilbake til mangelfull kontroll av overflatene/underlaget før arbeidene ble igangsatt, eller mangler med selve arbeidet, vil dette ikke gi grunnlag for reklamasjoner mot oss*». Deretter startet forbrukeren sine egeninnsatsarbeider, men har senere anført at arbeidene ikke ble delovertatt og at hun derfor ikke har mistet sin reklamasjonsrett.

Den 4. mai 2017 reklamerer forbrukeren første gang på feilmontering av «Walls 2 Paint» veggplater i gangen og det største soverommet, feil montering av gipsplater i himlinger og store ujevnheter på veggplater montert i stue/kjøkken og i det minste soverommet.

Entreprenøren svarer dagen etter «*Dette må vi berre få fiksa skikkeleg med ein gong*». Han tar ikke sjansen på å montere plater som ikke er tilstrekkelig akklimatisert og har derfor hentet

nye plater fra lager som vil bli montert i soverommet neste uke. Forbrukeren opplever at entreprenøren ikke utbedrer manglene tilfredsstillende og purrer derfor ved flere senere anledninger. Hun varsler samtidig om at hun vil få en egen håndverker til å rette manglene og kreve kostnadene dekket av entreprenøren. Hun vil også kreve dagmulkt ved en evt. forsinkelse. Entreprenøren på sin side anfører at han har utbedret manglene og at det nå ikke lenger foreligger overflateavvik utover det som er avtalt. Gipsplatene er etter hans oppfatning, montert i henhold til monteringsanvisningen fra plateleverandøren (s. 176).

Forbrukeren får nå hjelp av to rådgivere som begge utarbeider hver sine rapporter. I rapportene konkluderes det med at overflateavvikene er større enn det som er avtalt og at gipsplatene i himlingen ikke er montert i henhold til monteringsanvisningen og i NBI Byggetalblad 543.204. Foto er vedlagt som dokumentasjon. Entreprenøren er ikke enig i dette og påpeker at en av rådgiverne har lagt feil toleranseklasse til grunn og at han også har benyttet feil målemetode. Etter at entreprenøren selv har foretatt nye målinger med rettholt på 0,25 m, 1,0 m og 2 m med knaster og målekile slik som beskrevet i NS 3420, viste målingene at det ikke forelå avvik ut over avtalte toleranser. Entreprenøren avviser derfor reklamasjonen den 3. juli 2017. Han påpeker at det ikke foreligger noen mangel samt at det er reklamert for sent og fastholder at alle overflater ble overtatt av forbrukeren den 23. mars 2017 før oppstart av egeninnsatsarbeidene. Samtidig varsler han om fristforlengelse fordi forsinkelsen er forbrukerens ansvar.

Forbrukeren engasjerer nå en advokat som på hennes vegne fastholdes at avvikene er for store og avviser at forbrukeren har reklamert for sent samt at entreprenørens vilkår for krav om tilleggsfrist, jf. buofl § 11, ikke er oppfylt. Entreprenøren innrømmer senere en fristforlengelse på 14 dager fra den 30. august. Deretter vil entreprenøren uten ytterligere varsel, starte sine sluttarbeider og innkalle forbrukeren til overtagelsesforretning når disse arbeidene er avsluttet. Advokaten varsler deretter om at forbrukeren nå vil stanse videre egeninnsatsarbeid. Dersom entreprenøren skal påberope seg at egeninnsatsen medfører rettighetstap for forbrukeren, må de forhold det er reklamert over avklares før arbeidet kan fortsette. Advokaten understreker at det også vil få konsekvenser for det økonomiske oppgjøret og at forbrukeren vil måtte holde tilbake kjøpesummen fordi omfanget av feil og mangler antas å medføre en betydelig rettingskostnad.

Leiligheten ble overtatt den 13. oktober 2017 uten at det ble påvist og notert avvik på overflater (vegger, gulv og himling) som var større enn avtalt toleranser. Det er dog tatt forbehold i protokollen når det gjelder innfesting og planhet himlinger og at man kan liste himlingene tilfredsstillende, samt montere skyvedørsgarderobe på stort soverom. Videre er det notert at montasjen av «Walls 2 Paint» ikke er avklart. I protokollen fremkommer det at forbrukeren holder tilbake kr 200 000 «for ovenstående» som entreprenøren anfører at han i stor grad tolket til å være på grunn av at garasjen etter forbrukerens ønske, ikke ble overlevert den dagen, men først den 23. oktober 2017.

Også etter overtagelsen er det diskusjon mellom partene hvor tidligere anførsler gjentas. Forbrukeren krever å få dekket kostnader til utbedring av manglene som en takstmann har kalkulert til kr 189 534. I tillegg kommer utgifter til to takstmenn for å konstatere manglene på til sammen kr 24 391. Totalt kr 213 925. Forbrukeren ønsker imidlertid å forsøke å løse denne saken i minnelighet og foreslår derfor at partene enes om et prisavslag på kr 200 000 som et fullt og endelig oppgjør i saken. Entreprenøren fastholder at kravet om prisavslag skal avvises og krever at forbrukeren innbetaler kr 200 000 tillagt forsinkelsesrenter. Etter at alle reklamerte forhold knyttet til garasjen er utbedret, vil forbrukeren utbetale kr 17 325 (31 250

– 13 925) av de kr 200 000 hun har holdt tilbake og anser dermed saken for avsluttet. Det endelige kravet om prisavslag fordeler seg slik:

• Himlinger	kr	46 884
• Veggplater	kr	73 900
• Ventilasjonsanlegg	kr	12 500
• Utekran	kr	18 750
• Kjøkkenmontasje	kr	6 250
• <u>Utgifter til takstmenn</u>	<u>kr</u>	<u>24 391</u>
• SUM	kr	182 675

Partene kommer ikke til enighet og entreprenøren sender derfor klage til Boligtvistnemnda den 26. mars 2018 med krav om at forbrukeren innbetaler kr 200 000 tillagt forsinkelsesrenter.

2.2 Montering av «Walls 2 Paint» veggplater.

2.2.1 Innledning

Forbrukeren anfører at veggene i boligen har overflateavvik fordi veggplatene ikke er montert i henhold til monteringsanvisningen. Hun krever at forholdet utbedres evt. et prisavslag. Entreprenøren er ikke enig fordi han mener at overflatene ble overtatt uten merknader før forbrukeren startet sine egeninnsatsarbeider og at det faktisk ikke er overflateavvik. Forholdet er også for sent reklamert.

2.2.2 Partenes anførsler

I henhold til leveringsbeskrivelsen leveres det 12 mm grunnede Hunton/MDF plater på alle ytter- og innervegger. Forbrukeren skal male alle vegger uten bruk av tapet eller strie og entreprenøren orienterte forbrukeren i forbindelse med bestillingsmøte den 14. april 2016 om at han på grunn av fare for oppsprekking og riss i plateskjøtene anbefalte gipsplater og ikke «Walls 2 Paint» (sponplater) slik forbrukeren ønsket og bestilte.

Entreprenøren fremhever at forbrukeren hadde med seg en bygge faglig representant på delovertagelsen den 23. mars 2017 og overtok alle overflater uten merknader. Derfor ble det ikke skrevet noen protokoll, men forbrukeren fikk overlevert «*Viktig informasjon om egeninnsats innen fagområdet Maling/tapet/gulvleggerarbeider*» hvor det opplyses spesielt om at «*Når overflatebehandlingen har startet, har du akseptert underlaget som tilfredsstillende eller godt nok og i den grad «feil/mangler» kan føres tilbake til mangelfull kontroll av overflatene/underlaget før arbeidene ble igangsatt, eller mangler med selve arbeidet, vil dette ikke gi grunnlag for reklamasjoner mot oss*». Deretter startet forbrukeren sine egeninnsatsarbeider. Da forbrukeren reklamerer den 4. mai 2016 på feilmontering av «Walls 2 Paint» veggplater i gangen og det største soverommet og store ujevnheter på veggplater montert i stue/kjøkken og minste soverom, utbedrer entreprenøren de avvikene han finner og bytter bla. veggplatene på soverommet. Forbrukeren er ikke fornøyd med utbedringene og reklamerer på nytt, men entreprenøren påpeker at han har kontrollmålt alle overflater i henhold til målemetoden i NS 3420, som for øvrig forbrukerens rådgivere ikke har benyttet, uten å påvise overflateavvik. Veggplatene er også montert i henhold til monteringsanvisningen. Han avviser derfor reklamasjonen den 3. juli 2017 da det ikke foreligger noen mangel og anfører også at det er reklamert for sent samtidig som han varsler om fristforlengelse fordi egeninnsatsarbeidene har tatt lengre tid enn de avtalte fem ukene.

Entreprenøren avviser reklamasjonen slik som tidligere anført også ved senere anledninger bla. den 29. august 2017, og fremhever at de målingene som forbrukeren fremlegger er tatt tre måneder etter at overflatene ble overtatt av forbrukeren. Overflatene var da sparklet og malt. Når det gjelder spørsmålet om fristforlengelse og dagmulkt, innrømmer entreprenøren 14 dager (tilleggstid) fra den 30. august 2017 for ferdigstilling av egeninnsatsarbeidene selv om forbrukeren da hadde brukt 20 uker på sine arbeider.

Entreprenøren innkaller deretter til overtagelsesforretning som avholdes den 13. oktober 2017. Forbrukeren møter med takstmann og entreprenøren påpeker at det ikke ble påvist overflateavvik som var større enn avtalte toleranser. Det er dog tatt forbehold i protokollen når det gjelder innfesting og planhet himlinger og at man kan liste himlingene tilfredsstillende, samt montere skyvedørsgarderobe på stort soverom. Videre er det notert at montasjen av «Walls 2 Paint» ikke er avklart. Protokollen ble signert av begge parter og det fremkommer at forbrukeren holder tilbake kr 200 000 «for ovenstående» som entreprenøren anfører at han i stor grad tolket til å være på grunn av at garasjen etter forbrukerens ønske, ikke ble overlevert den dagen, men først den 23. oktober 2017.

Etter å ha mottatt en rapport fra takstmannen som deltok på overtagelsen vedr. «Walls 2 Paint» platene den 20. oktober 2017, gjentar entreprenøren i et brev til forbrukeren den 1. november 2017 tidligere anførsler og fastholder at reklamasjonene skal avvises. Han krever at tilbakeholdt beløp utbetales.

Entreprenøren fastholder anførselene i et brev til forbrukeren den 17. desember 2017. Han gjentar at reklamasjonene skal avvises og at tilbakeholdt beløp inkludert forsinkelsesrenter fra overtagelsen skal utbetales.

I tilsvaret den 5. juni 2018 og den 17. august 2018 gjentar entreprenøren tidligere fremsatte anførsler og fastholder at reklamasjonen skal avvises. Han påpeker også at de forhold som forbrukeren reklamerte på den 28. juni 2017 er nye forhold som ikke tidligere er reklamert. Punktvis kommenterer han alle reklamerte forhold i de ulike rapportene og konkluderer med at det ikke foreligger dokumentasjon på at det foreligger noen mangler og at det derfor ikke er grunnlag for å innrømme prisavslag. For øvrig er det reklamert for sent. Entreprenøren gjentar kravet om at tilbakeholdt beløp inkludert forsinkelsesrenter fra overtagelsen skal utbetales.

Forbrukeren reklamerer den 4. mai 2017 på feilmontering av «Walls 2 Paint» veggplater i gangen og det største soverommet samt store ujevnheter på veggplater montert i stue/kjøkken og minste soverom. Entreprenøren svarer dagen etter «*Dette må vi berre få fiksa skikkeleg med ein gong*». Han monterer også nye veggplater i soverommet. Forbrukeren mener at entreprenøren ikke har utbedret forholdene tilfredsstillende og reklamerer på nytt den 11. mai 2017. Hun varsler samtidig om at hun vil få en egen håndverker til å rette manglene og kreve kostnadene dekket av entreprenøren. Hun vil også kreve dagmulkt ved en evt. forsinkelse. Den 22. mai 2017 gjentar hun nok en gang reklamasjonen.

Den 26. juni 2017 gjentar forbrukeren atter en gang reklamasjonen vedlagt en rapport fra Norconsult. I rapporten som har foto som dokumentasjon, konkluderes det med at vegger og himlinger har 10 overflateavvik utover kravene i NS 3420 tabell 33. Forbrukeren krever at entreprenøren utbedrer avvikene, redegjør for hvordan utbedringene er utført og deretter utfører sparkel- og malerarbeider. Hun etterlyser også dokumentasjon på at «Walls 2 Paint» platene er riktig montert da rapporten avdekker flere avvik. Hun anfører også at platene ikke har ligget i boligen i tre døgn før de ble montert og at noen plateskjøte ikke er limt slik som

beskrevet i monteringsanvisningen. Den forsinkelsen som har oppstått skyldes de påpekte manglene og ikke hennes egeninnsatsarbeider.

Forbrukeren har nå fått hjelp av en advokat som den 18. august 2017 fastholder at overflateavvikene er for store og avviser at det er reklamert for sent. Samtidig anføres det at entreprenørens vilkår for tilleggsfrist, jf. buofl § 11, ikke er oppfylt.

I en ny e-post den 5. september 2017 påpeker forbrukerens advokat at forbrukeren ikke har godkjent overflatene og hun derfor ikke har mistet sin reklamasjonsrett. I alle tilfeller anfører advokaten at entreprenøren har opptrådt grovt uaktsomt og dermed ikke kan påberope seg at det er reklamert for sent. Advokaten varsler om at forbrukeren vil måtte holde tilbake kjøpesummen fordi omfanget av feil og mangler antas å medføre en betydelig rettingskostnad.

Forbrukeren påpeker at hun i overtagelsesprotokollen har tatt forbehold når det gjelder montasjen av «Walls 2 Paint» platene. Det fremkommer også at hun holder tilbake kr 200 000 *«for ovenstående»*.

Forbeholdet som gjelder «Walls 2 Paint» platene kommenterer takstmannen som deltok på overtagelsesbefaringen i en rapport den 18. oktober 2017. Han konkluderer det med at «Walls 2 Paint» plater på soverom og i gang ikke er montert i henhold til monteringsanvisningen hvor det står at det skal monteres horisontale spikerslag med c/c 800 mm ved montering på vertikale stendere. Platene kan også monteres på horisontal utlekting med c/c 600 mm. Det er også sprekker i plateskjøtene og platene er montert på vertikal utlekting og det mangler horisontale spikerslag.

Forbrukerens advokat fastholder at det foreligger mangler som tidligere anført og har fått en takstmann til å beregne kostnadene ved utbedring til kr 189 534 og oversender dette til entreprenøren den 8. desember 2017. Kostnadene krever han i prisavslag. I tillegg kommer utgifter til to takstmenn for å konstatere manglene på til sammen kr 24 391. Totalt kr 213 925. Forbrukeren ønsker imidlertid å forsøke å løse denne saken i minnelighet og foreslår derfor at partene enes om et prisavslag på kr 200 000 tilsvarende det tilbakeholdte beløpet som fullt og endelig oppgjør i saken.

I et senere brev til entreprenøren den 15. mars 2018 har forbrukerens advokat revidert kostnadsberegningen fra takstmannen etter at garasjen ble overtatt og vil nå utbetale kr 17 325 (31 250 – 13 925) av de kr 200 000 hun har holdt tilbake og anser dermed saken for avsluttet. Advokaten skriver at forbrukeren nå har revet vegger og himling på soverom og at det da ble avdekket mangler som forbrukeren tidligere har reklamert på, men som entreprenøren har avvist. Det er vedlagt foto som dokumentasjon.

I tilsvaret den 9. mai 2018 påpeker forbrukerens advokat at flere av møtene mellom entreprenøren og forbrukeren har foregått uten at daglig leder (som har skrevet klagen) har deltatt. Bla. derfor har partene ulik oppfatning av hva som var bakgrunnen for endringen som førte til forbrukerens valg av «Walls 2 Paint» veggplater. Forbrukeren hadde ingen tanker om å endre standardleveransen men ble av entreprenøren i bestillingsmøte den 14. april 2016 informerte om «Walls 2 Paint» som var et helt nytt produkt. Forbrukeren som da var 20 år, hadde aldri hørt om dette produktet og hadde følgelig ikke tanker om å bruke dette forut for møtet. Utelukkende fordi entreprenørens byggeleder anbefalte produktet, valgte forbrukeren å endre kontrakten på dette punkt. Entreprenørens påstand om at han har frarådet bruk av dette